

Archeologisch bureauonderzoek

**Plangebied Het Nieuwe Diep
Stadsdeel Oost**

BO 11-053 Amsterdam 2011

Inhoud

Samenvatting	4
Inleiding	5
1 Administratieve gegevens plangebied	6
1.1 Administratieve gegevens	6
2 Wet- en regelgeving	7
2.1 Algemeen	7
2.2 Rijk	7
2.3 Provincie Noord-Holland	7
2.4 Gemeente Amsterdam	8
2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie	8
3 Historisch-topografische en archeologische inventarisatie	9
3.1 Geomorfologie en bodem	9
3.2 Historie algemeen	9
3.3 Historisch-topografische inventarisatie van het plangebied	10
3.3.1 Het IJ	10
3.3.2 Diemerzeedijk en het Nieuwe Diep	11
3.3.3 Stelling van Amsterdam	12
3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied	13
3.4.1 Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW)	13
3.4.2 Archeologische Monumentenkaart (AMK) en Cultuurhistorische Waardenkaart (CHW)	13
3.4.3 Vindplaatsen in de omgeving van het plangebied	15
3.4.4 Bodemopbouw	16
3.5 Conclusie: verwachtingsmodel	17
4 Archeologische verwachtingskaart	18
5 Archeologische beleidskaart	22
Conclusie	24
Bronnen	25
Appendix: Beleidsvarianten, stroomschema	27

Samenvatting

Bureau Monumenten & Archeologie (BMA) heeft in opdracht van Stadsdeel Noord een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor het bestemmingsplangebied Het Nieuwe Diep, stadsdeel Oost. Dit is bedoeld om het cultuurhistorische verleden van het plangebied in kaart te brengen en daarmee een beeld te krijgen van de archeologische sporen die in de bodem aanwezig kunnen zijn. Een dergelijk bureauonderzoek past binnen de verplichting van gemeenten om conform de Monumentenwet beleid te ontwikkelen ten aanzien van het behoud cq documentatie van die overblijfselen bij bouwontwikkeling.

Het bureauonderzoek gaat uit van een beknopt overzicht van de historisch-topografische ontwikkeling van het plangebied. Het historisch overzicht wordt aangevuld met archeologische informatie afkomstig van vindplaatsen in de omgeving. De historische en archeologische informatie over de ruimtelijke topografische ontwikkelingen is omgezet naar een beeld van archeologische verwachtingen.

Op de archeologische verwachtingskaart (p. 18-21) wordt onderscheid gemaakt in acht zones met een hoge archeologische verwachting, zes met een lage archeologische verwachting en één zone zonder archeologische verwachting. Aan de hand hiervan is een archeologische beleidskaart opgesteld, waarin de beleidsregels en maatregelen voor de vereiste archeologische monumentenzorg zijn vastgelegd.

De beleidskaart telt vier beleidszones (p.22-23). Voor deze zone is gespecificeerd of en in welke mate eventueel archeologisch veldonderzoek nodig is in de bouwplanontwikkeling.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan 50 jaar worden aangetroffen dit aan BMA gemeld moet worden zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen kunnen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Inleiding

In opdracht van Stadsdeel Oost heeft BMA een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd ten behoeve van het bestemmingsplangebied Het Nieuwe Diep, stadsdeel Oost.

Het bureauonderzoek geeft een overzicht van bekende of verwachte archeologische waarden binnen het plangebied. Hierbij is gebruik gemaakt van historisch kaartmateriaal, relevante publicaties en archiefbronnen in samenhang met archeologische informatie over al bekende vindplaatsen in het plangebied. Deze informatie is samengevat in een archeologisch verwachtingsmodel op basis waarvan de beleidsregels voor erfgoedzorg worden vastgelegd.

In het bureauonderzoek komen het nationale, provinciale en gemeentelijke archeologiebeleid (hoofdstuk 2), de historische en archeologische achtergronden (hoofdstuk 3) en de archeologische verwachting van het plangebied (hoofdstuk 4) aan de orde, gekoppeld aan een beleidskaart (hoofdstuk 5) die inzichtelijk maakt of en in welke mate archeologische maatregelen binnen planontwikkeling vereist zijn.

1 Administratieve gegevens plangebied

Plangebied Het Nieuwe Diep wordt in het westen begrensd door de Westelijke Merwedekanaaldijk, in het zuiden door Diemer woonwijk de Omval en in het oosten en noorden door het IJ.

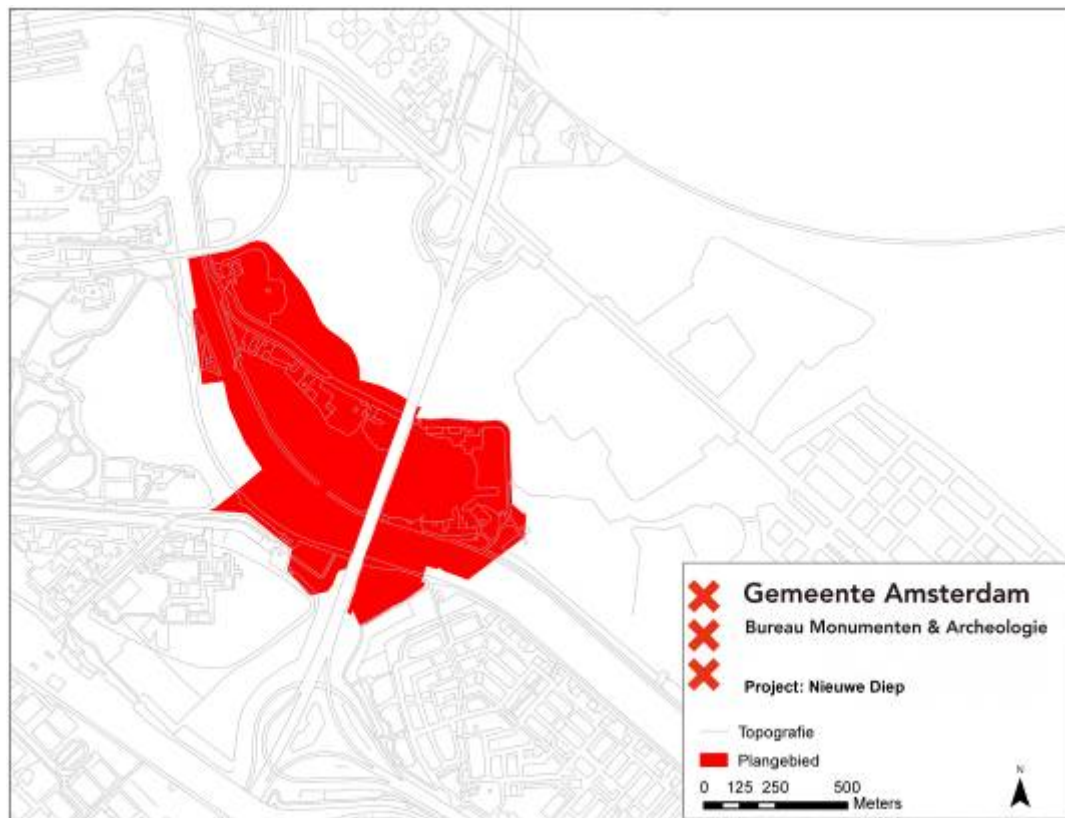
1.1 Administratieve gegevens

Opdrachtgever	Stadsdeel Oost
Contactpersoon	Dhr. R. van de Camp
Adres	Postbus 94801
Postcode / plaats	1090 GV Amsterdam

Plangebied

Provincie	Noord-Holland	Gemeente	Amsterdam
Plaats	Amsterdam	Kaartblad	25G
Archis aanmeldingsnr.	48362	Archis afmeldingsnr.	38373
X-coördinaat N	125.958	Y-coördinaat N	486.596
X-coördinaat O	126.934	Y-coördinaat O	485.553
X-coördinaat Z	126.328	Y-coördinaat Z	485.232
X-coördinaat W	125.784	Y-coördinaat W	485.620

Locatie

2 Wet- en regelgeving

2.1 Algemeen

Het archeologische erfgoed bestaat uit voorwerpen en structuren die in de bodem bewaard zijn. Deze materiële overblijfselen vormen een onderdeel van onze leefomgeving. Het beleid voor het archeologisch erfgoed heeft dan ook veel raakvlak met dat van de ruimtelijke ordening. Voor optimale integratie van de archeologie in de ruimtelijke ordening heeft het rijk o.a. de Monumentenwet 1988 en de Wet ruimtelijke ordening aangepast.

2.2 Rijk

Om het bewustzijn van het Europese erfgoed te vergroten hebben de Europese ministers van Cultuur in 1992 het Verdrag van Valletta opgesteld (ook bekend als het Verdrag van Malta). Een van de voorwaarden om dit te bereiken is dat het Europese archeologische erfgoed voor toekomstige generaties beschikbaar blijft.

In Nederland wordt aan dit uitgangspunt invulling gegeven door behoud van archeologisch erfgoed in de bodem (*in situ*) tijdens de planontwikkeling mee te wegen. Als behoud in de bodem (bijvoorbeeld door middel van technische maatregelen of planaanpassing) geen optie is, dan worden archeologische resten opgegraven (behoud *ex situ*). De initiatiefnemer van een ruimtelijk plan, dat bodemverstoring tot gevolg heeft, is verantwoordelijk voor de planologische en de financiële inpassing van het archeologisch onderzoek.

In de Monumentenwet is een bepaling opgenomen dat in elk bestemmingsplan rekening moet worden gehouden met de in de grond aanwezige, dan wel te verwachten archeologische waarden.¹ Ook bevat de Monumentenwet een verplichting om toevalsvondsten te melden, de zogenaamde meldingsplicht.²

2.3 Provincie Noord-Holland

Als toetsingskader voor bestemmingsplannen en projectbesluiten gebruikt de provincie Noord-Holland de structuurvisie, de leidraad landschap en Cultuurhistorie en de Cultuur Historische Waardenkaart (CHW).³ Op grond van de Wro dienen gemeenten bij de vaststelling van bestemmingsplannen, projectbesluiten en beheersverordeningen de Provinciale Ruimtelijke Verordening Structuurvisie in acht te nemen. Op de CHW zijn o.a. archeologisch verwachtingsvolle gebieden opgenomen. De waardestellingen van de CHW zijn bedoeld als algemene indicaties die per specifiek plangebied nadere invulling en precisering nodig hebben. Naast de CHW beheert de provincie de Archeologische Monumentenkaart (AMK) van het rijk. Op de AMK staan de beschermde archeologische monumenten, de terreinen van zeer hoge en hoge archeologische waarde en de gebieden met een archeologische betekenis.

¹ Artikel 38a lid 1 van de gewijzigde Monumentenwet schrijft hierover dat *De gemeenteraad bij vaststelling van een bestemmingsplan als bedoeld in artikel 3.1 van de nieuwe Wet ruimtelijke ordening en bij de bestemming van de in het plan begrepen grond, rekening houdt met de in de grond aanwezige dan wel te verwachten monumenten.* Met 'monument' wordt hier een (onbeschermde) archeologisch monument bedoeld, ofwel alle terreinen welke van algemeen belang zijn wegens hun schoonheid, hun betekenis voor de wetenschap of hun cultuurhistorische waarde (art. 1 Monumentenwet)

² Artikel 53 van de gewijzigde Monumentenwet 1988

³ Provincie Noord-Holland, 2010

2.4 Gemeente Amsterdam

De gemeente Amsterdam vindt het belangrijk dat archeologie vroegtijdig in ruimtelijke orderingsprocessen wordt geïntegreerd.⁴ Hiermee worden twee doelen gediend. Ten eerste een efficiënte voortgang en kostenbeheersing van bouwprocessen. En ten tweede een kwalitatief goed en stadsbreed uniform beheer van het archeologische erfgoed.

Op basis van de resultaten uit het archeologisch bureauonderzoek wordt bepaald of in het bestemmingsplan regels met betrekking tot archeologie moeten worden opgenomen. De Monumentenwet biedt een tweetal mogelijkheden (artikelen 39-40) die BMA heeft uitgewerkt in de modelregels archeologie.

De bescherming van (verwachte) archeologische waarden in een bestemmingsplan wordt geregeld met een omgevingsgunning als bedoeld in artikel 2.1 lid 1 van de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht. Aan een omgevingsvergunning zijn bouwregels verbonden: die bepalen dat in het belang van de archeologische monumentenzorg de aanvrager van een omgevingsvergunning een archeologisch rapport met selectiebesluit dient te overleggen. Daarnaast kan in het bestemmingsplan worden opgenomen dat een omgevingsvergunning moet worden aangevraagd voor het uitvoeren van aanlegwerkzaamheden.

Aan een omgevingsvergunning kunnen voorschriften worden verbonden. Dit houdt in dat aan de vergunning de verplichting wordt gekoppeld om technische maatregelen tot behoud te treffen, om de archeologische resten op te graven of om de werkzaamheden te laten begeleiden door een archeoloog.

De bouwregels en de omgevingsvergunning voor aanlegwerkzaamheden bevatten daarnaast uitzonderingen die duidelijk maken in welke gevallen archeologisch onderzoek niet nodig is. In Amsterdam gelden elf beleidsvarianten, zoals de uitzondering van archeologisch onderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de of 20ste eeuwse ophogingen (Appendix: beleidsvarianten). In de praktijk komen per plangebied meestal twee tot zes varianten voor.

2.5 Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie

Voor de uitvoering van archeologisch onderzoek is door het ministerie van OCW de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA) opgesteld. De KNA gaat uit van een gefaseerde aanpak. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen een Bureauonderzoek, een Inventariserend Veldonderzoek, een Archeologische Opgraving (AO) en een Archeologische Begeleiding (Appendix: stroomschema).

Het inventariserend veldonderzoek is bedoeld om de resultaten van het bureauonderzoek te toetsen. Het geeft inzicht in de aanwezigheid en toestand van de archeologische overblijfselen in de bodem. Een opgraving wordt uitgevoerd wanneer er sprake is van een vindplaats met waardevolle archeologische resten. Een archeologische begeleiding houdt in dat de bouwingreep onder begeleiding van een archeoloog wordt uitgevoerd. Elke onderzoeksfase wordt afgesloten met een selectiebesluit. Hierin wordt vastgesteld welke delen van een plangebied in aanmerking komen voor verder archeologisch onderzoek of voor bescherming en welke delen van het plangebied worden vrijgegeven.

Voor archeologisch veldonderzoek is een Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. Het laten opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

⁴ BMA, 2005

3 Historisch-topografische en archeologische inventarisatie

3.1 Geomorfologie en bodem

Het huidige natuurlijke landschap in en om Amsterdam is in grote mate bepaald door de landschapsvorming in het Holoceen. Dat is de geologische periode na de laatste IJstijd (vanaf ca. 10.000 v. Chr.). Er heerste een gematigd klimaat waarin gedurende duizenden jaren grote pakketten veen groeiden in de kuststreek. Dit Hollandveen bevindt zich in de huidige ondergrond tussen gemiddeld 5 m en 2 m ÷ NAP en loopt plaatselijk door tot 0 m NAP.

Het natuurlijke landschap werd vanwege grootschalige veenontginningen vanaf de 11de eeuw omgevormd tot een veenweidegebied. Aangezien de waterhuishouding een cruciale rol speelde bij de veenontginningen, begon tegelijkertijd de aanleg van het stelsel van (zee)dijken ter bescherming van het nieuwe bouw- en akkerland. Later, in de 17de en 18de eeuw, volgden de droogmakerijen waarbij grote watergebieden in Noord-Holland werden ingepolderd.

3.2 Historie algemeen

De vroegste bewoning van Amsterdam dateert, voor zover nu archeologisch bekend, uit de 12de eeuw. Rond de stad, op vooral de hoger gelegen strandwallen, zijn oudere vindplaatsen aanwezig met bewoningssporen die teruggaan tot in de Bronstijd (ca. 2.000 - 800 v. Chr.).

De oudste bouwsporen, uit de 12de en 13de eeuw, zijn teruggevonden aan de Nieuwendijk/ Kalverstraat en de Warmoesstraat/ Nes. Met de aanleg van de Nieuwe- en Oudezijds Burgwallen in de 14de eeuw startte het proces van stadsvorming. De stad had eerst een aarden omwalling als verdedigingswerk, deze werd in het laatste kwart van de 15de eeuw vervangen door een stenen stadsmuur. De laatmiddeleeuwse stad was omsloten door de huidige Singel aan de west- en zuidkant en de Geldersekade en Kloveniersburgwal aan de oostzijde. In de periode 1585-1663 groeide de stad explosief door vier uitbreidingen. Ten tijde van de Eerste Uitleg (1585-1586) verplaatste de stadsrand zich naar de huidige Herengracht en de Oudeschans. Bij de Tweede Uitleg (1592-1596) werden vier nieuwe woon- en werkeilanden aan de oostkant van de stad aangelegd (Marken, Uilenburg, Rapenburg en Vlooienburg). In 1613 ontstond met de Derde Uitleg aan de westzijde van de stad de woon- en werkbuurten de Jordaan en het deel van de grachtengordel tot aan de Leidsegracht. De vroeg 17de-eeuwse stad werd beschermd door een gebastioneerde aarden wal ontworpen naar de nieuwste fortificatieplannen uit Italië, voorzien van elf bolwerken. Met de Vierde Uitleg van 1663 werd het halfcirkelvormige stadsplan van Amsterdam voltooid. Het oostelijk deel van de grachtengordel werd aangelegd over de Amstel en aan het IJ werden de drie oostelijke haveneilanden Kattenburg, Wittenburg en Oostenburg gerealiseerd. De nieuwe bakstenen stadswal (met in totaal 26 bolwerken) volgde met zijn gracht het tracé van de huidige Singelgracht.

De eerste woonwijken buiten de Singelgracht ontstonden door realisatie van uitbreidingsplan Kalff in 1877, gevolgd door een tweede ring na annexatie van grote delen van de gemeenten Nieuwer-Amstel en Sloten in 1896. De 20ste-eeuwse groei van de stad valt uiteen in vier fasen: bebouwing van de Baarsjes, Zuid en Oost in de jaren twintig en dertig, het door nieuwbouw aaneengroeien van voormalige dijkdorpen in Amsterdam Noord, de wederopbouwijken aan de westzijde van de stad (de Westelijke Tuinsteden) en de bebouwing van de voormalige Bijlmermeer in de jaren zestig en zeventig. Met IJburg borduurt de stad begin 21ste eeuw weer voort op het concept van ruim vier eeuwen tevoren, het creëren van stedelijk areaal in en aan het IJ.

3.3 Historisch-topografische inventarisatie van het plangebied

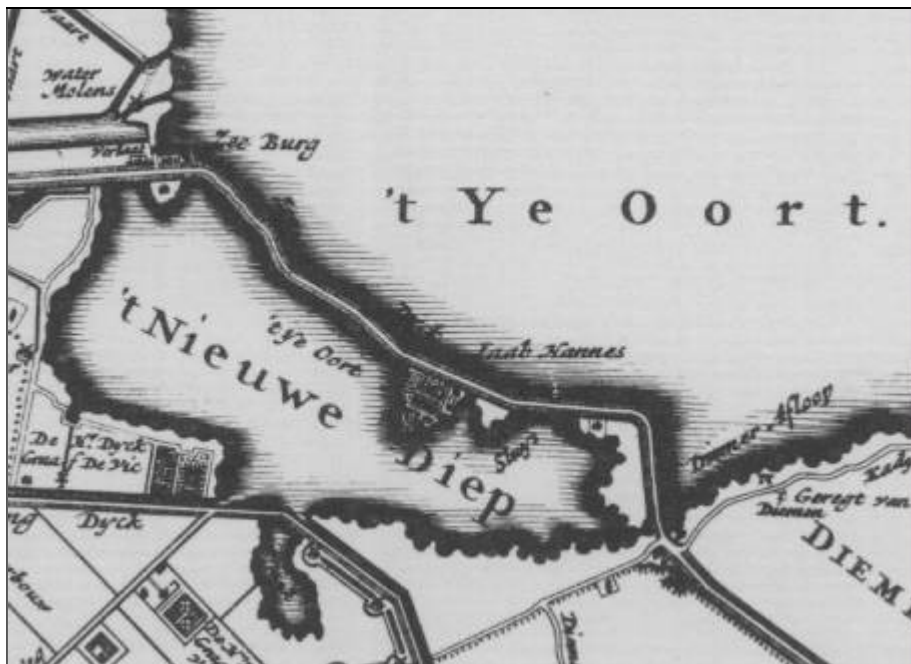
Voor de historisch-topografische analyse zijn verschillende cartografische bronnen gebruikt, waaronder de kaart van Visscher uit 1700, de Topografisch Militaire Kaart uit 1854, de Chromotopografische kaart van 1900 en de kaart van Publieke Werken uit 1936. Het plangebied bestaat ten dele uit het IJ, de Diemerzeedijk, het Amsterdam-Rijnkanaal, het Nieuwe Diep en voor een beperkt deel de Diempolder. Deze gebiedsdelen worden hieronder beschreven.

3.3.1 Het IJ

De huidige loop van het IJ is het resultaat van landschappelijke ontwikkelingen in de 12de – 14de eeuw. Tijdens stormvloed in die periode werd de veenrug tussen het Oer-IJ en het meer Almere weggeslagen en werd het IJ aanzienlijk breder door veenafslag. Het Almere werd na doorbraken bij de Waddeneilanden een zee (Zuiderzee) waardoor getijwerking optrad in het IJ.

Amsterdam was daarmee gunstig gelegen tussen de Hollandse vaarwegen en de Zuiderzee. Mede daardoor namen in de middeleeuwen de haven- en handelsactiviteiten toe. Vanaf het einde van de 16de eeuw trad een schaalvergroting op; er werd niet meer alleen binnen Europa gevaren, vanuit Amsterdam werden handelsposten over de hele wereld aangedaan.

Na een periode van economische recessie nam koning Willem I begin 19de eeuw een reeks van maatregelen die voor een impuls voor de haven moesten zorgen. De haven en het IJ slibden ondanks veelvuldig baggeren dicht, waardoor het voor grotere zeeschepen moeilijker en tijdrovender werd om Amsterdam te bereiken.

2 Het IJ en de Diemerzeedijk ter hoogte van het plangebied op de kaart van Visscher uit ca. 1700

Om te voorkomen dat de haven- en handelsactiviteiten zich verplaatsten naar Den Helder werd in 1819-1824 het Groot Noordhollandsch Kanaal tussen Amsterdam en Den Helder aangelegd.⁵ Toch werd in 1851 Den Helder tot inklaringshaven verklaard en moest lading bestemd voor Amsterdam daar worden overgeladen op binnenschepen. In 1876, toen het Noordzeekanaal gereed kwam, nam IJmuiden de functie van voorhaven over.⁶

⁵ Schmall 1987, 120

⁶ Wagenaar 1987, 160

3.3.2 Diemerzeedijk en het Nieuwe Diep

De grootschalige ontginning van het veenlandschap rond Amsterdam gedurende de late middeleeuwen leidde tot een proces van bodemdaling.⁷ Hierdoor kreeg de zee steeds meer vrij spel en overstroomde het veenweidegebied regelmatig. Er ontstonden grote binnenmeren zoals de Haarlemmermeer, de Bijlmermeer en de Watergraafsmeer. Om verder landverlies tegen te gaan gaven de graven van Holland in het begin van de 13de eeuw opdracht tot de aanleg van een zeedijk langs de hele IJ-kust. Aan de zuidzijde werd de kustwering gevormd door een dijklint van de Spaarndammerdijk, de Haarlemmerdijk, de Zeedijk, de St. Anthonis- of Zeeburgerdijk en de Diemerzeedijk.

Voor afwatering vanuit de Diempolder op de Zuiderzee werd in ca. 1413 in de Diemerzeedijk de Ipenslotersluis gebouwd.⁸ In de topografie van het landschap is duidelijk een smalle landtong herkenbaar. Dat is het gevolg van een dijkdoorbraak in 1422, waarmee binnendijs het Nieuwe Diep ontstond. Naar aanleiding van de breuk werd bepaald dat tweemaal per jaar de dijk moest worden geïnspecteerd, en er werd een begin gemaakt met het verstevigen van de aarden dijk met paalwerk en beplating van hout en ijzer. Toch vonden nog vele doorbraken plaats, enkele zware in de jaren 1651, 1675 en 1702.⁹

3 De Diemerzeedijk ter hoogte van de Diem (prent uit 1702, Stadsarchief Amsterdam)

Vanwege de kwetsbaarheid en het strategisch belang van de landtong tussen de Zuiderzee en het Nieuwe Diep werd er in de 16de eeuw meerdere malen slag geleverd. Zo werden in 1508 Gelderse troepen die uit waren op verovering van Amsterdam, teruggedrongen door ze vanaf het water te bestoken.¹⁰ En geuzenleider Diederik Sonoy voerde hier in 1573 een aanval uit op Spaanse troepen in een poging de verbinding van het Spaansgezinde Amsterdam met Utrecht af te snijden.¹¹

Het kleine, bewoonde stuk land aan de landtong staat ook bekend als buurtschap Jaap Hannes (afb. 2), waarschijnlijk naar de eigenaar van een herberg die rond 1500 bij Zeeburg stond. In de eerste helft van de 17de eeuw waren langs de dijk traankokerijen gevestigd, waar walvisspek werd gekookt dat door de Noordse Compagnie werd aangevoerd.¹² In 1608 werd herberg 'de Jager' gebouwd, maar al in het volgende jaar kreeg het gebouw een andere bestemming. Voortaan was dit het Gemeenlandshuis van hoogheemraadschap Zeeburg en Diemen. Het huis zoals dat nu nog te zien is, werd in 1727 nieuw gebouwd, inclusief een ruime tuin en koetshuizen (afb. 4).¹³ Sinds 2008 is het in bezit van Vereniging Hendrick de Keyser.

⁷ Borger 1987, 17

⁸ Kuijpers-Vorbuijs 2000

⁹ Kruizinga 1950, 207

¹⁰ Melle en Wisman 2004

¹¹ Nierop 2002, 477

¹² Moll 1951. Volgens Fransen stond de traankokerij er pas vanaf 1649, en was deze in 1749 niet meer in gebruik (Fransen 2009, p.133)

¹³ Kuijpers-Vorbuijs 2000

In het zuiden van het plangebied vormt de voormalige kadijk aan de Diemerpolder de begrenzing. Het buitendijks stuk land, deel van het plangebied, was rietland. Verdere was er ook bebouwing, zoals een klein gebouw, dat Topografische Militaire Kaart van 1854 (afb. 5) voorkomt onder de naam 'Land en Zeezicht huisje'. Ten zuiden van het Nieuwe Diep lag de Watergraafsmeer, een klein deel van dit ingepolderde meer ligt in het plangebied. Verder komen er het plangebied kleine delen van de ringdijk, de ringvaart en mogelijk de restanten van een poldermolen voor.

4 Het 18de-eeuwse Gemeenlandshuis op een foto uit 1938 (Stadsarchief Amsterdam)

Met de aanleg van het Amsterdam-Rijnkanaal rond 1950 werd het Nieuwe Diep in tweeën gedeeld. Het deel tussen het kanaal en de Diemerzeedijk ligt in het plangebied, en wordt ook het Bovendiep genoemd. In de 20ste eeuw zijn daar drie jachthavens aangelegd. Verder naar het noorden is op buitendijks land Camping Zeeburg ingericht.

3.3.3 Verdedigingswerken

Vanwege het strategisch belang van de Diemerzeedijk, waren al in de 17de-eeuw batterijen geplaatst op de dijk. In 1809 werd begonnen met de aanleg van een permanent stelsel van verdedigingswerken rond Amsterdam. Op de kaart van ingenieur Krayenhoff uit 1808-1823 is ook aan het oostelijke eind van de landtong aan de Diemerzeedijk een verdedigingswerk ingetekend. De Topografische Militaire Kaart van 1854 is gedetailleerder; daarop staan twee batterijen weergegeven (afb. 5). Omdat het onderhoud te wensen over liet en de verdedigingslinie verouderde, werd vanaf 1883 het hele stelsel gemoderniseerd en uitgebreid. De ring van verdedigingswerken die daarmee ontstond staat bekend als de Stelling van Amsterdam.¹⁴

¹⁴ Schmal, 112-115

5 In het plangebied lagen twee batterijen (rood omcirkeld), gericht op de Zuiderzee en de Diempolder. Topografisch Militaire Kaart, 1854

3.4 Archeologische inventarisatie van het plangebied

3.4.1 Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW)

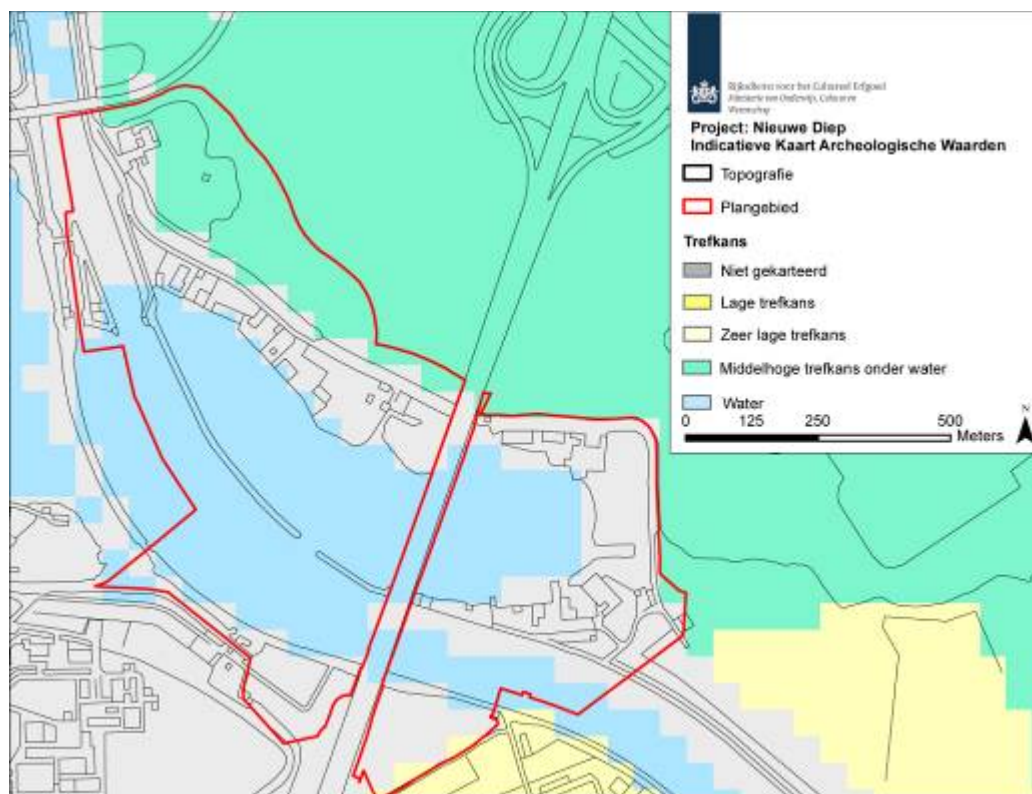
De IKAW (afb. 6) is een archeologische verwachtingskaart die is gebaseerd op archeologische indicaties in combinatie met de Bodemkaart van Nederland.¹⁵ Gegevens over de kwaliteit van eventuele archeologische resten of bekende vindplaatsen ontbreekt. Daarom biedt de kaart een weinig gedetailleerd beeld en is het kaart minder bruikbaar voor nadere invulling van de verwachting. Dit geldt in het bijzonder voor gebieden waarvan de oorsprong in de Late Middeleeuwen ligt omdat deze terreinen vaak ongekarteerd zijn. Voor beleidsvaststelling is daarom een nadere precisering van het kaartbeeld nodig.

Binnen het plangebied geeft de IKAW één verwachtingszone aan. Onder water in het IJ geldt een middelhoge trefkans op scheepsvondsten. Dit betekent dat op de bodem scheepsvondsten bewaard kunnen zijn die door sedimenten zijn afgedekt.

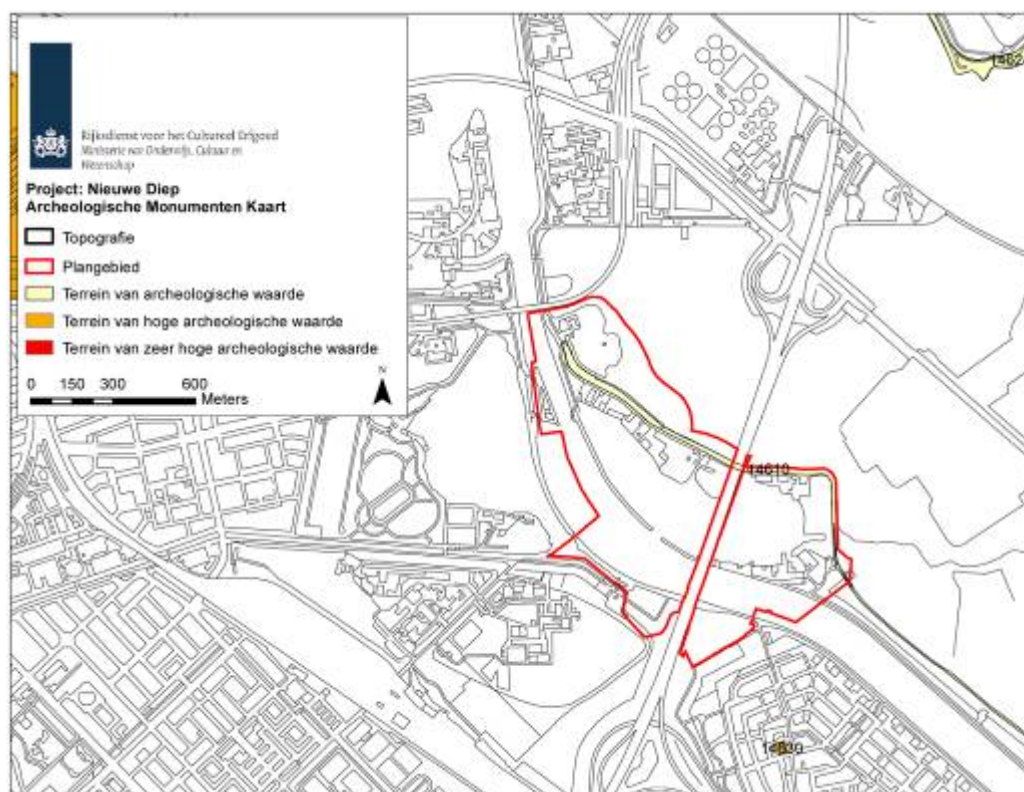
3.4.2 Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en Cultuur Historische Waardenkaart (CHW)

Op de AMK is geen wettelijk beschermd archeologische monument binnen het plangebied aangewezen (afb. 7). Wel ligt er een terrein van archeologische waarde, de Diemerzeedijk (nr. 14610). De archeologische verwachting van het plangebied op deze kaart is echter algemeen van aard en dient nader te worden uitgewerkt. Een inhoudelijke en ruimtelijke specificatie van de archeologische verwachting volgt uit de historisch-topografische analyse uit hoofdstuk 3.

¹⁵ Deeben 2005-2008

6 Het plangebied Het Nieuwe Diep op de Indiatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW).¹⁶ Binnen het plangebied geldt onder water een middelhoge trefkans op scheepsvondsten (groen) en op het land een lage trefkans (geel)

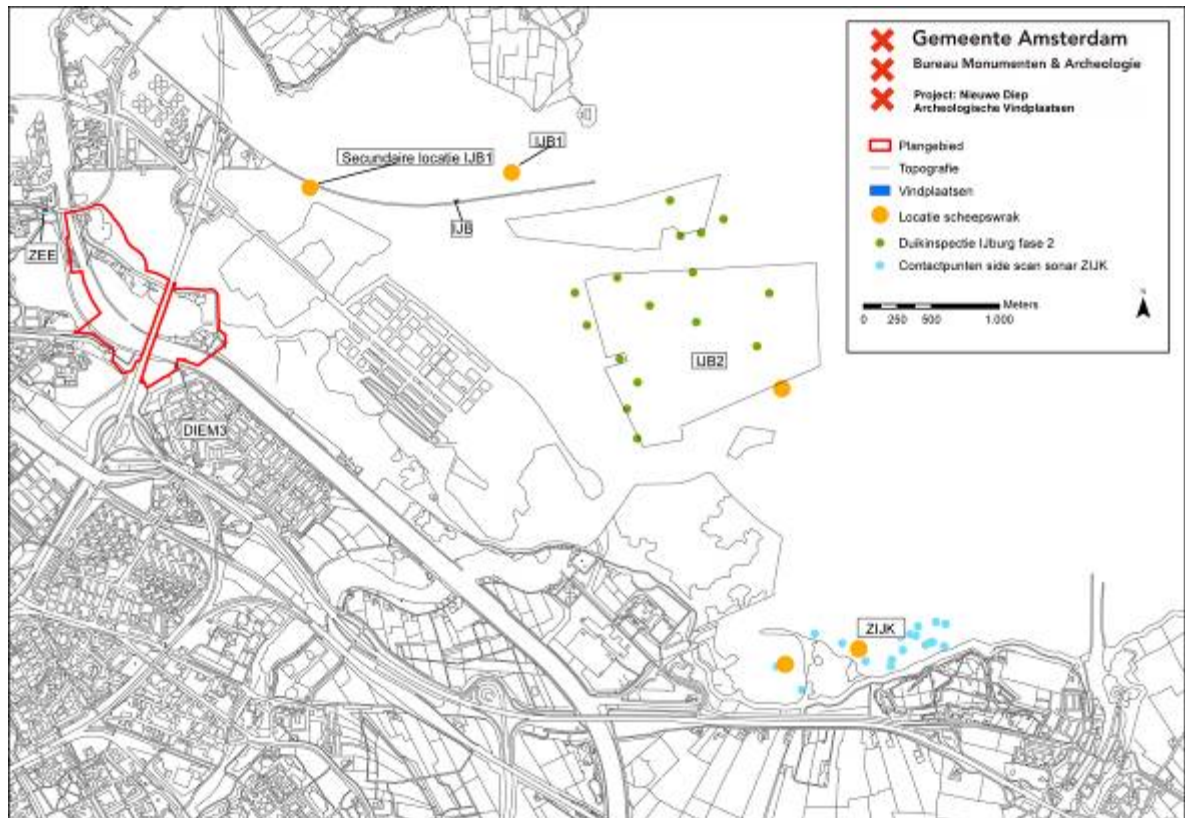

7 Het Plangebied Het Nieuwe Diep (rood omlijnd) op de Archeologische Monumenten Kaart (AMK, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, juli 2010). De CHW komt overeen met de AMK.

¹⁶ Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, juli 2010

3.4.3 Vindplaatsen in de omgeving van het plangebied

In het plangebied is tot op heden geen archeologisch veldonderzoek uitgevoerd. Wel zijn op een aantal vergelijkbare locaties waarnemingen en archeologische veldonderzoek gedaan (afb. 8). De vondsten en structuren die op deze vindplaatsen zijn gedocumenteerd, zijn een graadmeter voor het archeologisch potentieel van het plangebied. De relevante vindplaatsen worden hieronder kort besproken.

8 Overzicht van relevante archeologische vindplaatsen

Zeeburgerdijk-Oost (ZEE)

Vlak buiten het plangebied ten westen van het kanaal is in 2002 een Inventariserend Veldonderzoek uitgevoerd. Gedurende het onderzoek zijn binnendijs de restanten van het stedelijke, 18de-eeuwse stallencomplex aangetroffen. Onder dit gebouw bevond zich de resten van een ouder bouwsel, waarschijnlijk een van de stallen die gelijktijdig met herberg Zeeburg in 1675 werd gebouwd.¹⁷

Ouddiemerlaan (DIEM3)

Verskillende onderzoeken langs de Ouddiemerlaan en waarnemingen in de Diemerpolder hebben archeologische gegevens opgeleverd over de vroegste geschiedenis van Diemen. De vondsten wijzen op een ononderbroken bewoning van de 12de tot de 20ste eeuw. Op de locatie van de historische boerderij Zeldenrust zijn in 1993 de resten van een middeleeuwse terp gevonden. Archeologisch onderzoek in 2005 heeft aangetoond dat de resten uit 12de en 13de eeuw dateerden. Ook werden ophogingslagen uit de 17de en 18de eeuw gevonden die verband hielden met het gebruik van de boerderij Zeldenrust.¹⁸

¹⁷ Gawronski 2003, 19-20

¹⁸ Gawronski en Tousain 2009

Zuidelijke IJmeer Kust (ZIJK)

In november 2008 is voor het plangebied Zuidelijke IJmeerkust een side-scan sonaronderzoek uitgevoerd. Tijdens dit onderzoek zijn 21 sonarcontacten waargenomen, waarvan drie met een archeologische verwachting. Twee van deze posities zijn geïnterpreteerd als vermoedelijke scheepswrakken. De derde betrof een onbekende begraven structuur. De overige sonarcontacten betroffen recente voorwerpen, waaronder kabels, autobanden en bodemverstoringen.¹⁹

Vaargeul Amsterdam – Lemmer (IJB1)

Tijdens baggerwerkzaamheden in het Buiten IJ is in mei 2007 een historisch scheepswrak ontdekt. Het scheepswrak (18,3 m lang en 4,8 m breed) bevond zich op 4,8 m diepte, in de vaargeul Amsterdam – Lemmer. Het betrof een waterschip uit het einde van de 16de eeuw, gebouwd voor visserij.²⁰ Het schip had een bun, een waterhoudend compartiment om de visvangst levend te transporteren. Daarin lagen resten van o.a. bot en baars. Onder de vondsten waren ook netvervaarders, visloodjes en ballaststenen. De aanwezigheid van een munt uit 1596 toont aan dat het schip rond 1600 is vergaan. In september 2009 is het wrak in drie delen gelicht en tijdelijk op het Zeeburgereiland geplaatst. Op deze locatie is de constructie in kaart gebracht en heeft nader onderzoek naar de scheepsbouwmethode plaatsgevonden. Na afronding van het onderzoek is het wrak op 2 maart 2010 op een secundaire onderwaterlocatie ten zuiden van de strekdam in het IJ afgezonken.²¹

IJburg fase 2 (IJB2)

Voor de aanleg van de eilanden van IJburg fase 2 is in juli 2008 door Archeomare Periplus een sonaronderzoek uitgevoerd. Hieruit is gebleken dat zeventien locaties een archeologische verwachting hadden. Drie daarvan betroffen vrijwel zeker een scheepswrak. Vier andere locaties bevatten mogelijk resten van scheepswrakken. In september 2008 werd een duikinspectie gedaan. Hieruit bleek dat op slechts één van de drie locaties (nummer 118) waar een wrak werd verwacht, ook daadwerkelijk een scheepswrak betrof. Het ging om een klein vaartuig zoals een roeiboot of bijboot van een groter schip.²²

Waarnemingen

In maart 2009 is bij baggerwerkzaamheden aan de strekdam een houten structuur gevonden. Het bleek te gaan om planken op een raamwerk van balken, zonder kromming zodat het een bekisting, een beschoeiingsstructuur of een steiger kan zijn. Op grond van het grote formaat ijzeren nagels zijn de resten gedateerd in de tweede helft van de 19de eeuw.

3.4.4 Bodemopbouw

Wat de bodemopbouw van het plangebied betreft moet onderscheid gemaakt worden tussen de IJ- en Nieuwe Diep-waterbodems, de Diemerpolder en de Diemerzeedijk.

De archeologische onderwater verkenning in het kader van IJburg fase 2 heeft uitgewezen dat de bovenkant van de IJbodem zich aflopend vanaf de dijk tot maximaal ca. 2,5 m ÷ en 2,9 m ÷ NAP bevindt. Vanaf die diepte kunnen archeologische resten voorkomen.

De Diemerpolder ten zuiden van het Amsterdam Rijnkanaal en de landerijen ter hoogte van het Gemeenlandshuis aan de Diemerzeedijk zijn niet opgehoogd. Het maaiveld ligt van de Diemerpolder ligt op 0 m NAP. In deze gebieden liggen eventuele archeologische sporen direct onder het maaiveld. Dit geldt ook voor de Diemerzeedijk, waarvan de bovenzijde op 3,90 m + NAP ligt.

¹⁹ Brenk, Van Mierlo en Waldus 2008

²⁰ Waldus, Holk en Brenk 2007

²¹ Waldus 2010. Zie ook het persbericht van stadsdeel Oost:: www.oost.amsterdam.nl/@300505/pagina

²² Brenk en Waldus 2008

3.5 Conclusie: verwachtingsmodel

Op basis van bovenstaande inventarisatie zijn in het plangebied Het Nieuwe Diep materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de gebruiksgeschiedenis als maritiem en bewoningsgebied van de 13de tot in de 20ste eeuw. Langs de Diemerzeedijk bestaan de mogelijke sporen van bewoning uit funderingen, houten en stenen huisresten, afvalkuilen, beerputten en ophogingen. Deze resten hebben een hoge samenhang; de archeologische verwachting is daarom hoog. Ter plekke van de dijk zelf kunnen de sporen bestaan uit de dijkstructuur, beschoeiingen, ophogingslagen en losse vondsten in verband met het gebruik van de dijk als verkeersas. Aan de dijk zijn ook resten van twee 19de-eeuwse batterijen te verwachten. Dit zijn bodemsporen met een hoge trefkans.

In het IJ kunnen archeologische overblijfselen bestaan uit scheepswrakken en losse vondsten. Potentiële wrakken hebben grote samenhang maar worden geïsoleerd aangetroffen, daarom geldt voor deze vindplaatsen een lage trefkans. In de diepere ondergrond (dieper dan 12 m ÷ NAP) kunnen overblijfselen uit prehistorische tijdsvakken voorkomen. De archeologische sporen hiervan vertonen een wijde verspreiding en hebben ook een lage trefkans. Ook voor het meer het Nieuwe Diep geldt een lage trefkans, omdat mogelijke resten hier weinig samenhang hebben en een wijde verspreiding.

Ten aanzien van de archeologische kwaliteit van de ondergrond van het plangebied moet worden opgemerkt dat bij de aanleg van jachthavens aan de Diemerzeedijk archeologische sporen mogelijk zijn aangetast.

4 Archeologische verwachtingskaart

Op basis van de historisch-topografische inventarisatie (hoofdstuk 3) zijn binnen plangebied Het Nieuwe Diep voornamelijk materiële overblijfselen te verwachten die samenhangen met de gebruiksgeschiedenis van de 13de tot in de 20ste eeuw. Dit leidt tot een verwachtingskaart van de archeologische materiële neerslag voor het plangebied.

Archeologische verwachtingszones op basis van cultuurhistorische informatie

Het plangebied kent zes verwachtingszones:

Begrenzing plangebied

Zone A: Diemerzeedijk

Archeologische verwachting: hoog

Het betreft de middeleeuwse dijk, die als waterkering en verkeersas diende. De materiële neerslag kan bestaan uit: lagen ter aanleg en versteviging van de dijk, aanplempingen, beschoeiingen en sporen van een weg. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en sterke samenhang, de verwachting is daarom hoog.

Zone B: Bewoning langs de Diemerzeedijk

Archeologische verwachting: hoog

De materiële neerslag betreft funderingen en sporen zoals beerputten, tuinen en afvallagen. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en sterke onderlinge samenhang. De verwachting is daarom hoog.

Zone C: Buitenplaats / hoeve Land en Zeezicht / Zomerlust

Archeologische verwachting: hoog

Hier wordt een buitenplaats en/of hoeve verwacht. De materiële neerslag betreft funderingen en sporen zoals beerputten en afvallagen. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang. De archeologische verwachting is daarom hoog.

Zone D: Traankokerij en herberg Jaap Hannes

Archeologische verwachting: hoog

Betreft resten van 17de-eeuwse traankokerijen en op dezelfde plek funderingen, beerputten en losse vondsten die in relatie staan tot de herberg Jaap Hannes. De kleine oppervlakte is intensief gebruikt waardoor de dichtheid van verwachte sporen hoog is. De archeologische verwachting is daarom hoog.

Zone E: Batterijen

Archeologische verwachting: hoog

Een batterij uit de 17de eeuw en twee batterijen uit de eerste helft van de 19de eeuw. Sporen hiervan kunnen zijn: ophogingspakketten, funderingen en resten van de batterijen zelf. De ruimtelijke en structurele samenhang is sterk, daarom is de verwachting hoog.

 Zone F: Molens

Archeologische verwachting: hoog

Betreft de resten van molens op twee verschillende plaatsen. Het zijn structuren die door historisch kaartmateriaal nauwkeurig zijn te lokaliseren. De verwachting voor aanwezige bodemsporen is daarom hoog.

 Zone H: IJ

Archeologische verwachting: laag

Hier kunnen overblijfselen aanwezig zijn die verband houden met scheepsvaart vanaf de 13de eeuw of stadsafval uit de historische periode van Amsterdam. De enige samenhangende structuren zijn scheepswrakken, maar dit zijn geïsoleerde vindplaatsen met een lage trefkans. De archeologische verwachting is daarom laag.

 Zone I: Nieuwe Diep

Archeologische verwachting: laag

In dit door een dijkdoorbraak ontstane water kunnen losse vondsten uit verschillende periodes voorkomen. Het betreft voorwerpen zonder samenhang en met een grote spreiding. De archeologische verwachting is daarom laag.

 Zone J: Ringdijk Watergraafsmeer

Archeologische verwachting: hoog

Betreft een klein deel van de 17de-eeuwse ringdijk. De materiële neerslag kan bestaan uit aanplempingslagen ten behoeve van de dijk aanleg, sporen van de dijkstructuur en –beschoeiingen en losse vondsten. Vanwege de lange gebruikperiode hebben de archeologische sporen een hoge dichtheid en een sterke onderlinge samenhang.

 Zone K: Ringvaart Watergraafsmeer

Archeologische verwachting: laag

De materiële neerslag betreft losse vondsten en afval: in de vaart gegooide of verloren voorwerpen. Dergelijke overblijfselen hebben geen samenhang en hebben een wijde verspreiding.

 Zone L: Kadijk

Archeologische verwachting: hoog

De materiële neerslag in verband met deze lage dijk kan bestaan uit ophogings- en aanplempingslagen en vondsten die verband houden met het gebruik als weg. Voor het deel dat niet is vergraven voor het Amsterdam-Rijnkanaal, is de archeologische verwachting hoog.

 Zone M: Moestuinen

Archeologische verwachting: laag

Op de voormalige locaties van moestuinen kunnen losse vondsten voorkomen die verband houden met de bewerking van het land. Deze resten hebben weinig dan wel geen samenhang; de archeologische verwachting is daarom laag.

 Zone N: Diemerpolder & Rietland

Archeologische verwachting: laag

Betreft een klein deel van de Diemerpolder en vooral buitendijks rietland. Bodemsporen hier houden verband met landgebruik en bewoning vanaf de ontginning tot verstedelijking (geen samenhang, wijde verspreiding). In het rietland worden hiervan geen sporen verwacht.

Zone O: Oever Nieuwe Diep

Archeologische verwachting: laag

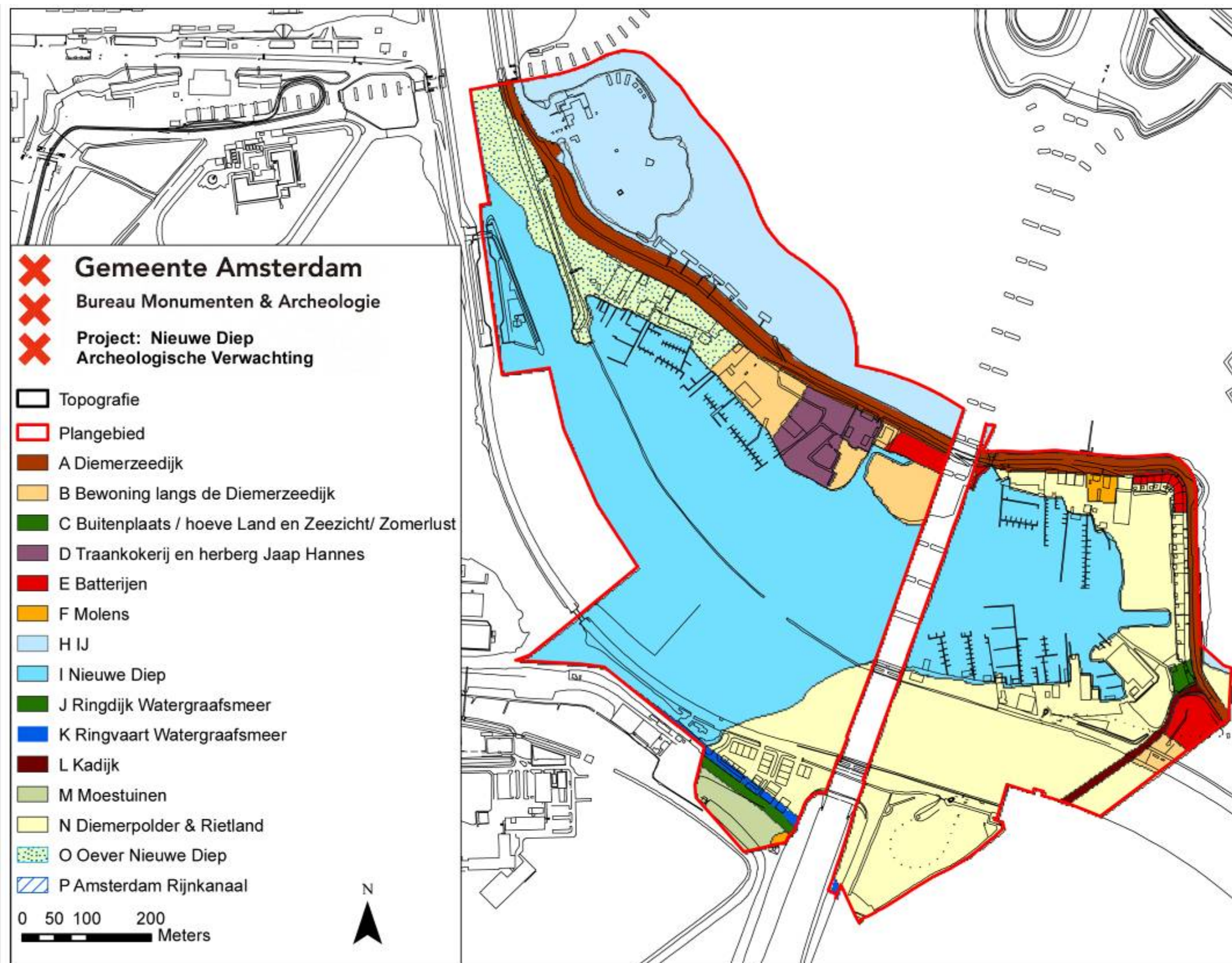
Deze oeverzone, tussen het Nieuwe Diep en de Diemerzeedijk, kan sporen van bewoning (ophogingen, funderingen, afval) en andere bebouwing bevatten. Vanwege de lange gebruikperiode is de verwachting hoog.

Zone P: Amsterdam-Rijnkanaal

Archeologische verwachting: geen

Bij de aanleg van het Amsterdam-Rijnkanaal in de 20ste eeuw is het bodemarchief dermate verstoord dat de kans op aanwezigheid van archeologische waarden zeer gering is.

5 Archeologische beleidskaart

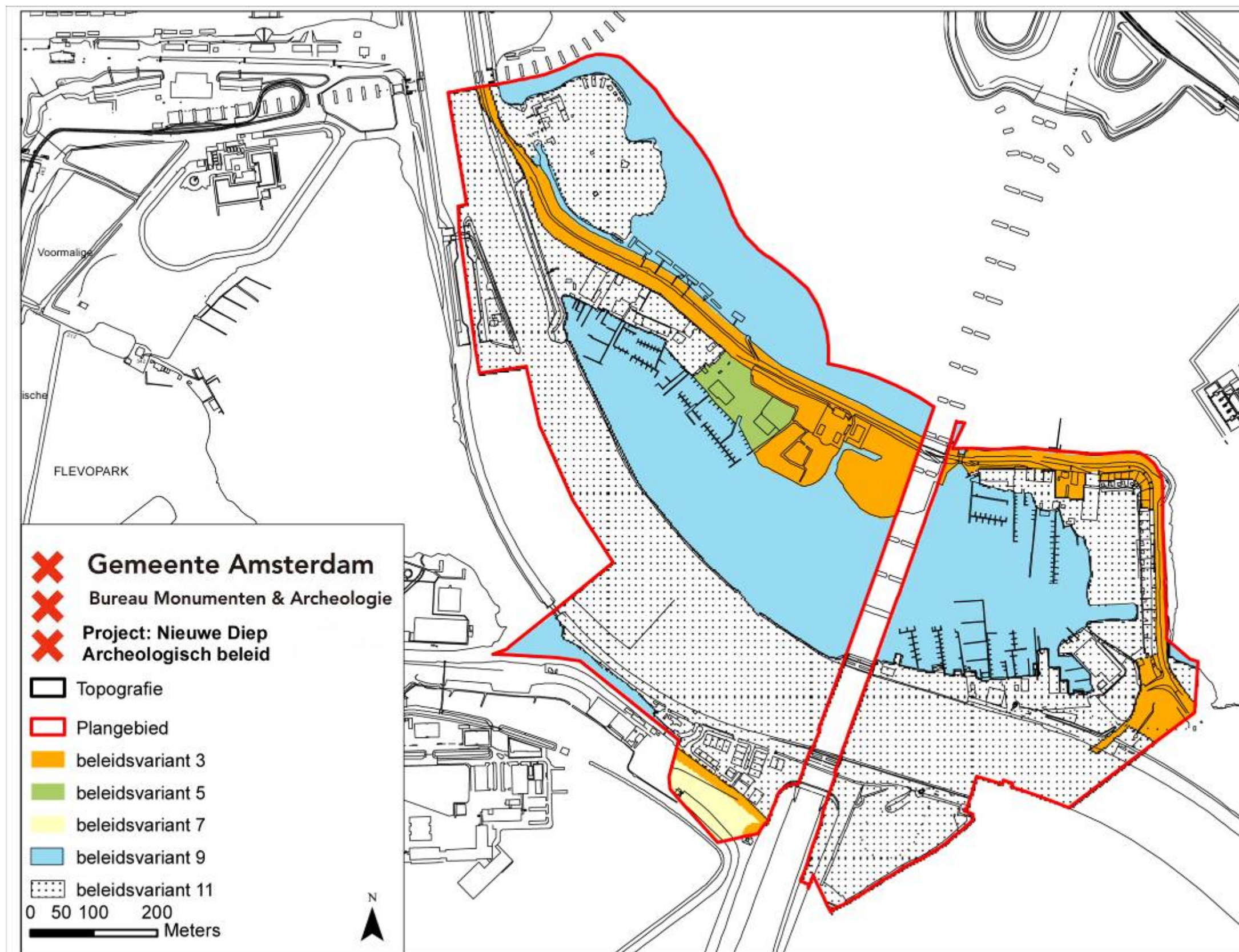
De archeologische beleidskaart van het plangebied Het Nieuwe Diep is bedoeld als een ruimtelijk schema van de maatregelen die nodig zijn voor de zorg voor het archeologische erfgoed binnen bepaalde zones of locaties in het plangebied. De verwachtingen worden gekoppeld aan de huidige toestand van het terrein en mogelijk opgetreden bodemverstoringen. De clustering van de verwachtingszones resulteert in een beleidskaart met daarop vijf zones met bijbehorende specifieke beleidsmaatregelen (zie: Appendix: beleidsvarianten, stroomschema)

Archeologische Beleidszones op basis van de archeologische verwachtingszones

- Begrenzing plangebied
- **Beleidsvariant 3 (verwachtingszone A, C t/m F, J, K en deels B en L)**
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of minder diep dan 0,50 m onder maaiveld.
- **Beleidsvariant 5 (deels verwachtingszone B)**
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen kleiner dan 500 m² of minder diep dan 0.5 m onder maaiveld.
- **Beleidsvariant 7 (verwachtingszone M)**
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen kleiner dan 10.000 m² of minder diep dan 0.5 m onder maaiveld.
- **Beleidsvariant 9: (verwachtingszones I en deel van H)**
Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 10.000 m².
- **Beleidsvariant 11: (verwachtingszones N, O, P en deels H en L)**
Voor dit deel van het plangebied geldt een negatieve verwachting vanwege de hoge mate van verstoring. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij alle bodemingrepen.

Voor de uitvoering van elk archeologisch veldwerk, zoals een Archeologische Begeleiding (AB), een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) of een Archeologische Opgraving (AO), is een archeologisch Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. Het PvE is onderdeel van de bouwprocedure. Het laten opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan 50 jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld wordt zodat in overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Conclusie

Het voorliggende bureauonderzoek naar archeologische waarden is uitgevoerd in het kader van het bestemmingsplan Het Nieuwe Diep. De mogelijkheid dat in de grond aanwezige archeologische waarden worden verstoord is afhankelijk van de grootte en de diepte van het te verstoren oppervlak bij toekomstige bouwingrepen.

Aan de hand van de archeologische verwachtingen (p.18-21) is een beleidskaart (p. 22-23) opgesteld waarin vijf beleidsvarianten worden onderscheiden.

Voor de eerste beleidsvariant (**verwachtingszone A, C t/m F, J, K, deels B en L**) geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.

Voor de tweede beleidsvariant (**deel van verwachtingszone B**) geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of minder diep dan 0.5 m.

Voor de derde beleidsvariant (**verwachtingszone M**) geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of minder diep dan 0.5 m.

Voor de vierde beleidsvariant (**verwachtingszone I en deel van H**) geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 10.000 m².

Voor de vierde beleidsvariant (**verwachtingszones N, O, P, deels H en L**) geldt een uitzondering van archeologisch veldonderzoek bij elke bodemingreep, ongeacht de omvang en diepte.

Voor de uitvoering van elk archeologisch veldwerk, zoals een Archeologische Begeleiding (AB), een Inventariserend Veldonderzoek (IVO) of een Archeologische Opgraving (AO), is een archeologisch Programma van Eisen (PvE) vereist. Hierin zijn de kwalitatieve randvoorwaarden en onderzoeksvragen voor het werk vastgelegd. Het vormt de basis voor verdere planning en kostenraming. Het PvE is onderdeel van de bouwprocedure. Het laten opstellen ervan behoort tot de verantwoordelijkheid van de initiatiefnemer van het bouwplan.

Voor het gehele plangebied geldt de wettelijke meldingsplicht. Dit houdt in dat ook in geval geen archeologisch vervolgonderzoek is vereist en toch bodemvondsten ouder dan 50 jaar worden aangetroffen dit aan Bureau Monumenten en Archeologie gemeld wordt zodat in gezamenlijk overleg met de opdrachtgever maatregelen getroffen worden tot documentatie en berging van de vondsten.

Bronnen

Digitale bronnen

Archeologisch Informatiesysteem (ARCHIS): <http://www.archis.nl/archisii/html/index.html>
Cultuur Historische Waardenkaart provincie Noord-Holland: <http://chw.noord-holland.nl>
Stadsarchief Amsterdam (SAA): <http://beeldbank.amsterdam.nl/>
www.nedships.nl
www.oost.amsterdam.nl/@300505/pagina

Literatuur

Aardse, H. en L. de Leeuw, *Cultuurhistorische verkenning Haven Stad*, Amsterdam 2009
BMA, *Erfgoedagenda Amsterdam 2010-2014*. Amsterdam 2010
Brenk, S. van den, B. van Mierlo en W. Waldus, *Inventariserend Veldonderzoek (opwaterfase) Natuurontwikkeling zuidelijke IJmeerkust*. (Periplus Archeomare Rapport 08_A032) Amersfoort, 2008
Brenk, S. van den, P. Boom en W. Waldus, *Inventariserend Veldonderzoek (opwaterfase) IJburg fase 2*. (Periplus Archeomare Rapport 08_A017) Amersfoort, 2008
Brenk, S. van den, P. Boom en W. Waldus, *IJburg fase 2 (Noord-Holland). Inventariserend Veldonderzoek, duikinspecties*. (Periplus Archeomare Rapport 08_A022) Amersfoort, 2008
Deeben, J.H.C., *Handleiding voor de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden 3de generatie*. Amersfoort 2005-2008, 4-10
Fransen, A.W., *Een kleine dijk met een groot doel. De financiering van de Diemerzeedijk 1591-1864*. Amsterdam, 2009
Gawronski, J., 'Amsterdam: Zeeburgerdijk-Oost', in: *Holland. Archeologische Kroniek* 2002, Hilversum 2003, 19-20
Gawronski, J., R. Tousain, *Boerderij Zeldenrust. Inventariserend Veldonderzoek Houtbosch, Diemen (2005)*. (BMA AAR 41) Amsterdam 2009
Heiningen, van, H., *Diepers en delvers. Geschiedenis van de zand- en grindbaggersaars*. Zutphen 1991.
Heijdra, T., *Kadraaiers en Zeekastelen. Geschiedenis van het oostelijke havengebied*. Amsterdam 1993
Hofman, W., *Historische plattegronden van Nederlandse steden, deel 1 Amsterdam*. Alphen aan de Rijn 1978, 26-27
Hogenes, K., *Costelijck Stadswater. Geschiedenis van de Amsterdamse waterhuishouding in vogelvlucht*. Amsterdam 1997
Ketner, F., *Amsterdam en de binnenvaart door Holland in de 15e eeuw*. 's Gravenhage 1944
Provincie Noord-Holland, *Leidraad Landschap en Cultuurhistorie Noord-Holland. Ontwikkelen met Ruimtelijke Kwaliteit*. Haarlem 2010
Kruizinga, J., *Het XYZ van Amsterdam*. Amsterdam 2002
Kruizinga, J., 'Het Gemeenlandshuis aan de Diemerdijk', *Ons Amsterdam* 2 (1950), 206-208
Linden, van der, K., *Het Zeeburgereiland*. (DRO PlanAmsterdam 7), Amsterdam 2007
Kuijpers-Vorbuijs, M. et al, *Der stede wateren. Monumenten in waterrijk Amsterdam*. Open Monumentendag 2000, 106-109
Melle, M. van en N. Wisman, 'Amsterdam slaat aanval door Gelre af', *Ons Amsterdam* 48 (2004), 340-341
Misset, C., *De Haven van Amsterdam. Zeven eeuwen ontwikkeling*. Amsterdam 2009
Moll, P.B., 'Seeburch en Jaap Hannes', *Ons Amsterdam* 3 (1951), 104

Nierop, H. van., 'Pacifatie, Satisfactie en Alteratie 1576-1578', in: M. Carasso-Kok (red), *Geschiedenis van Amsterdam tot 1578. Een stad uit het niets*, Amsterdam 2004, 477-481

Schmal, H., 'De Stelling van Amsterdam. Geschiedenis van de vestingwerken', in W.F. Heinemeijer, Wagenaar, M., *Amsterdam in Kaarten. Verandering van de stad in vier eeuwen cartografie*. Ede 1987, 112-115

Stol, T., *Wassend water, dalend land. Geschiedenis van Nederland en het water*. Utrecht 1993

Waldus, W.B., A.F.L. van Holk en S. van den Brenk, *Inventariserend veldonderzoek onderwater: inspectie en waarderend onderzoek van een 16de-eeuws waterschip* (ADC Rapport 1025) Amersfoort 2007

Waldus, W.B., e.a., *Wrak VAL7, Buiten IJ. De opgraving, lichting en het onderzoek van een 16de-eeuws waterschip*. (ADC Rapport 2064) Amersfoort 2010

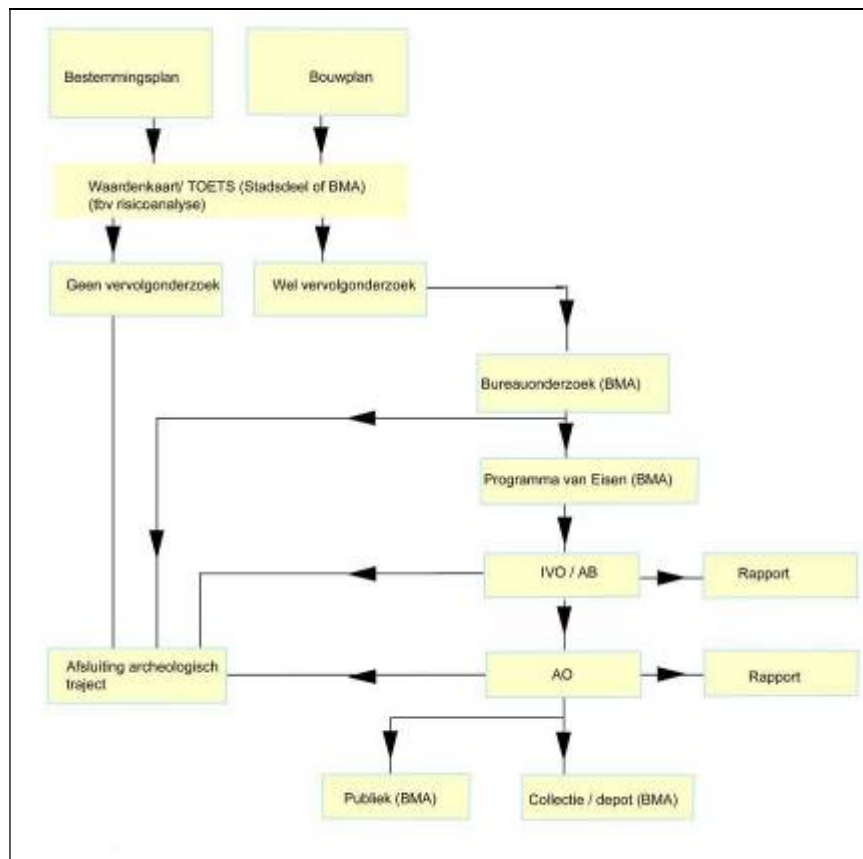
Appendix: Beleidsvarianten, stroomschema

Het archeologisch beleid wordt als maatwerk voor een bepaald plangebied in Amsterdam vastgesteld aan de hand van elf varianten, die een afweging bieden op basis van de aard van de verwachting in combinatie met de specifieke (oppervlakte/diepte) bodemingreep.

- 1: Gebieden met bekende archeologische waarden. Aangezien hier met zekerheid archeologische overblijfselen aanwezig zijn, is bij elke bodemingreep ongeacht de oppervlakte of de diepte archeologisch onderzoek noodzakelijk.
- 2: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 50 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 3: Gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog aanwezige historische infrastructuur assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. Deze gebieden zijn onbebouwd of de bebouwing dateert van vóór de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 4: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs nog in het landschap zichtbare historische infrastructuur assen / in historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing dateert uit het einde van de 19de eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 100 m² of ondieper dan de 19de en 20ste eeuwse ophogingen.
- 5: Bebouwde gebieden met een hoge archeologische verwachting langs voormalige (overbouwde of opgehoogde) historische infrastructuur assen / in een historische woonkern buiten het historische centrum van Amsterdam. De bebouwing of ophoging dateert uit de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 500 m² of ondieper dan de 20ste eeuwse ophogingen.
- 6: Onbebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting in de landelijke periferie van Amsterdam. Hier liggen archeologische vondsten dicht aan het oppervlak, zodat relevante archeologische lagen kunnen zijn opgenomen in de bouwvoor. De bouwvoor heeft gemiddeld een diepte van 0,3 – 0,5 m waaronder een eerste sporenveld zichtbaar wordt. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of minder dan 0,5 m onder maaiveld.
- 7: Bebouwde gebieden met een lage archeologische verwachting binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). De bebouwing dateert uit het einde van de 19de en de 20ste eeuw. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij bodemingrepen kleiner dan 10.000 m² of ondieper dan de 19de en 20ste eeuwse ophogingen.
- 8: Terreinen met een hoge archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen het historische centrum van Amsterdam (tot en met de Vierde Uitleg: binnen de Singelgracht). Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem kleiner dan 500 m².
- 9: Gebieden met een lage archeologische verwachting die als vaarweg in gebruik zijn binnen en buiten het historische centrum van Amsterdam. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen in de waterbodem binnen het historische centrum kleiner dan 2.500 m² en buiten het historische centrum kleiner dan 10.000 m².

- 10: Gebieden met een lage archeologische verwachting die onder water liggen, of die onder water gelegen hebben en ingepolderd zijn of opgespoten zijn. Uitzondering van archeologisch veldonderzoek geldt bij ingrepen kleiner dan 10.000 m² of in de oorspronkelijke waterbodem of in het oorspronkelijke maaiveld.
- 11: Gebieden zonder archeologische overblijfselen omdat hier al archeologisch onderzoek of grootschalig grondverzet heeft plaatsgevonden voor bijv. zware funderingen, kelders, tunnels e.d. en gebieden in de voormalige landelijke periferie van Amsterdam buiten de Singelgracht met een lage archeologische verwachting die bovendien opgehoogd, onderheid en bebouwd zijn aan het einde van de 19de en in de 20ste eeuw. Hier geldt een vrijstelling van archeologisch onderzoek. Gebieden waar al archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden zijn wel indirect van belang voor archeologische planning omdat ze aanwijzingen geven voor de eventuele aanwezigheid van archeologische resten in omliggende gebieden.

Voor de beleidsvarianten, 4, 5 en 7 tot en met 10 geldt dat het dieptecriterium op de uiteindelijke beleidskaart nader wordt gespecificeerd.

Stroomschema archeologie BMA

Colofon

Archeologisch Bureauonderzoek 11-053

Voor akkoord controle proces en waardestelling:

Hoofd afdeling Archeologie BMA
Prof. dr. J.H.G. Gawronski

Datum:	02-11-2011
Status:	definitief
Redactie:	prof. dr. J.H.G. Gawronski
Tekst:	drs. J. van den Dijssel, drs. L. de Leeuw
Cartografie:	drs. L. de Leeuw

© Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2011
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, 020-2514900

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op enigerlei andere wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van BMA. BMA aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.